

K E L T A I N E N K I R J A S T O

Elizabeth
Strout
Voi
William!

K E L T A I N E N K I R J A S T O

ELIZABETH STROUT:

Nimeni on Lucy Barton (2016, suom. 2018)

Kaikki on mahdollista (2017, suom. 2019)

Olive Kitteridge (2008, suom. 2020)

Pikkukaupungin tyttö (1998, suom. 2001/2020)

Olive, taas (2019, suom. 2021)

Voi William! (2021, suom. 2022)

ELIZABETH STROUT

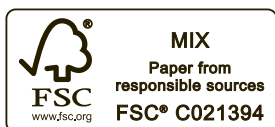
Voi William!

Suomentanut

KRISTIINA RIKMAN

TAMMI
HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos *Ob William!* ilmestyi Yhdysvalloissa 2021.

Copyright © 2021 by Elizabeth Strout

Suomenkielinen laitos © Kristiina Rikman ja Tammi 2022

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

This translation is published by arrangement with Random House,
an imprint and division of Penguin Random House LLC.

Painettu EU:ssa

ISBN 978-952-04-3498-4

*Tämä kirja on omistettu miehelleni
Jim Tierneyle*

Ja kaikille sitä tarvitseville – tämä on teille

Aluksi muutama sana ensimmäisestä aviomiehestäni Williamista.

William on kokenut äskettäin pari hyvin ikävää asiaa – moni meistä on kokenut – mutta haluaisin silti mainita ne, minun on melkein pakko tehdä niin; hän on nyt 71-vuotias.

Toinen mieheni David kuoli vuosi sitten, ja häntä surressani olen surrut samalla Williamia. Suru on hyvin – miten sanoisin, hyvin *yksityinen* tunne; se siinä niin pelottavaa onkin. On kuin liukuisi kenenkään näkemättä alas hyvin korkean rakennuksen lasipintaa.

Mutta nyt siis haluan puhua Williamista.

*

Hänen nimensä on William Gerhardt ja naimisiin mennessäni otin hänen sukunimensä, vaikkei se tuolloin ollut tapana. Collegessa huonetoverini sanoi: ”Lucy, et kai sinä ota hänen nimeään? Minä luulin että sinä olet feministi.” Ja minä sanoin hänelle etten piitannut feminismistä, sanoin etten halunnut enää olla entinen itseni. Tuohon

aikaan minua kyllästytti olla minä, en enää halunnut olla minä – siltä minusta silloin tuntui – ja niin minä otin hänen sukunimensä ja minusta tuli yhdeksitoista vuodeksi Lucy Gerhardt, muttei sekään tuntunut oikealta, ja melkein heti Williamin äidin kuoltua menin autorekisterikeskukseen vaihtaakseni ajokorttiin oman nimeni, mutta se olikin hankalampi juttu kuin olin uskonut: minun piti palata sinne virallisten paperien kanssa, ja niin minä tein.

Minusta tuli taas Lucy Barton.

Olimme olleet naimisissa melkein kaksikymmentä vuotta ennen kuin jätin hänet. Meillä on kaksi tyttärtä ja olemme olleet hyvissä väleissä jo pitkään – en ole ihan varma miten se onnistui. Avioeroista on paljon kamalia tarinoita, mutta erilleen muuttamista lukuun ottamatta meidän eromme ei ollut kamala. Joskus ajattelin että kuolisin avioeron tuottamaan tuskaan, tuskaan jota se tuotti tyttärilleni, mutta en minä kuollut, täällä minä olen edelleen ja niin on Williamkin.

Koska olen kirjailija, kirjoitan kuin kirjoittaisin romaanina, mutta tämä tarina on totta – niin totta kuin pystyn muistamaan. Ja haluan sanoa – on niin vaikea tietää mitä sanoa! Mutta kun kerron jotain Williamista, teen sen siksi, että hän kertoi sen itse tai siksi, että näin sen omin silmin.

Tarinani alussa William oli kuusikymmentäyhdeksän, eli vajaat kaksi vuotta sitten.

*

Katsotaanpa:

Williamin laboratorioapulainen oli ottanut tavakseen kutsua häntä Einsteiniksi, ja William näytti olevan siitä oikein mielissään. Ei William minusta näytä yhtään Einsteinilta, mutta ymmärrän mitä tuo nuori nainen tarkoitti. Williamilla on muhkeat valkoiset viikset, joissa on harmaata, mutta ne ovat hyvin hoidetut viikset ja hänen tuuhea tukkiansakin on valkoinen. Se on leikattu lyhyeksi, mutta se sojottaa silti. Hän on pitkä mies ja pukeutuu hyvin. Eikä hän näytä epämääräisesti tärähtäneeltä, niin kuin Einstein minusta näytti. Williamin kasvot ovat usein sulkeutuneet vankkumattoman miellyttävään ilmeeseen paitsi silloin harvoin kun hän purskahtaa nauramaan pää kenossa; sitä en ole nähnyt hänen tekemän pitkään aikaan. Hänellä on ruskeat silmät ja ne ovat edelleen suuret. Monien silmät pienenevät kun ikää kertyy, mutta Williamin silmät ovat ennallaan.

*

No niin.

William herää aamuisin tilavassa asunnossaan Riverside Drivella. Hän kääntää sivuun tummansinisen pussilakanan sisään kätketyn pöyheän peiton, vaimo jää nukkumaan heidän leveään parivuoteeseensa, ja menee kylpyhuoneeseen. Hän on aamuisin jäykkä. Mutta siihen on voimisteluliikkeitä ja hän tekee ne olohuoneessa,

asettuu selälleen isolle punamustalle matolle, jonka yläpuolella on antiikkinen kattokruunu, ja polkee jaloillaan kuin pyöräilisi ja oikoo sitten sääriään sinne tänne. Sitten hän siirtyy ikkunan luo isoon punaruskeaan nojatuoliin, ikkunasta avautuu näkymä Hudsonjoelle, ja lukee uutiset kannettavalta tietokoneeltaan. Jossakin vaiheessa Estelle ilmestyy makuuhuoneesta, vilkuttaa hänelle unisesti ja menee sitten herättämään heidän tyttärtään Bridgetiä, joka on kymmenvuotias, ja kun William on käynyt suihkussa he syövät kolmisin aamiaista keittiössä pyöreän pöydän ääressä. William nautti tuosta rutiinista, hänen tyttärensä on puhelias tyttönen ja William pitää siitä, kuin kuuntelisi linnun liverrystä, hän sanoi kerran, ja tyttären äitikin on puhelias.

Lähdettyään asunnolta hän käveli Keskuspuiston halki ja ajoi sitten maanalaisella keskikaupungille, nousi kyydistä 14th Streetillä ja käveli loppumatkan New York Universitylle. Hän nautti päivittäisestä kävelystään, vaikka huomasikin ettei ollut enää yhtä nopea kuin ohi kulkevat nuoret, jotka tuuppivat häntä ostoskasseillaan tai kahdenistuttavilla lastenrattailla, pyyhälsivät ohi tiukoissa joustotrikoissa, langattomat kuulokkeet korvissa, kuminauhalla rullatut joogamatot olalla. Häntä ilahdutti se, että joitakuita hän pystyi vielä ohittamaan – rollaattorin kanssa liikkuvan miehen, naisen jolla oli kävelykeppi tai jonkun ikäisensä, joka tuntui kävelevän häntä hitaammin – hän tunsu olevansa terve ja elossa ja melkein haavoittumaton tasaisen liikenteen maailmassa. Hän ylpeili sillä että käveli yli kymmenentuhatta askelta päivässä.

Yritän tällä sanoa, että William tunsi olevansa (melkein) haavoittumaton.

Joinakin aamuina hän näki kävelyllään miehen, joka istui pyörätuolissa Keskuspuiston auringossa, viereisellä penkillä avustaja naputti kännykkää, ja kun miehen pää sitten äkkiä retkahti rinnalle, William ajatteli: Voi Luoja, minä voisin olla tuo tuossa tai *tuossa* jonka käsi on halvauksen jähmettänyt ja käynti epävakaata – mutta sitten hän ajatteli: Ei, minä en ole heikäläisiä.

Eikä hän ollutkaan. Hän oli, kuten jo sanoin, pitkä mies joka ei ollut ikääntyessään juurikaan saanut lisäkiloja (paitsi pienen vatsakummun joka tuskin erottui vaatteiden alta), oma tukkakin hänellä oli, valkoinen tosin mutta tuuhea ja hän oli – William. Ja hänellä oli vaimo, järjestyksessä kolmas, kaksikymmentäkaksi vuotta häntä nuorempi. Eikä se ollut mikään pikkujuttu.

*

Mutta öisin William näki monesti painajaisia.

William kertoi minulle siitä eräänä aamuna – ei siitä ole kahtakaan vuotta – kun joimme yhdessä kahvia Upper East Sidella. Tapasimme eräessä kuppilassa 91st Streetin ja Lexington Avenuen kulmassa. Williamilla on paljon rahaa ja hän harrastaa paljon hyväntekeväisyyttä ja yksi kohde, jota hän rahoittaa, on lastensairaala lähellä minun asuntoani, ja entisaikaan, kun hän kävi

siellä aamukokouksissa, hän tapasi soittaa minulle ja me kävimme pikaisesti kulmakuppilassa kahvilla. Tuona päivänä – maaliskuussa muutama kuukausi ennen kuin William täytti seitsemänkymmentä – istuimme kahvilan nurkkapöydässä. Ikkunoihin oli maalattu neliapiloita Pyhän Patrickin päivän kunniaksi ja minä ajattelin – taisin ajatella – että William näytti tavallista väsyneemmältä. Olen usein ajatellut että William komistuu vanhetessaan. Paksu valkoinen tukka näyttää hienostuneelta, hän antaa sen kasvaa pitemmäksi kuin ennen ja roikkuvat viikset tasapainottavat vaikutelmaa, hänen poskipäänsä ovat jyrkemmät kuin ennen, mutta silmät yhä tummat; hänellä on vähän hassu tapa tarkkailla ihmisiä – miellyttävästi – mutta toisinaan hänen katseensa muuttuu läpitunkevaksi. Minkä läpi hän oikein näkee? Se ei ole selvinnyt minulle koskaan.

Silloin kahvilassa kysyin häneltä: ”Mitä sinulle oikeasti kuuluu?” Oletin hänen vastaavan ironiseen tapansa: ”Hyväähän minulle vain kuuluu, kiitos kysymästä”, mutta sillä kertaa hän sanoi vain: ”Ei kummempaa.” Hän riisui pitkän mustan päällystakkinsa ja taitteli sen viereiselle tuolille ennen kuin istuutui. Hänellä oli räätälin tekemä puku, tavattuaan Estellen hän oli alkanut käyttää vain mittatilauspukuja; takki oli tummanharmaa ja istui hartioilta täydellisesti, paita oli vaaleansininen ja solmio punainen. Hän näytti tyylikkäältä. Hän risti käsivarret rinnalleen niin kuin hänellä oli tapana. ”Näytätpä komealta”, minä sanoin ja hän kiitti. (William ei ole tainnut koskaan kehua minua eikä sanoa, että olen kaunis tai

että näytän hyvältä, niin usein kuin olemmekin tavanneet vuosien varrella, ja totta puhuen olen aina toivonut, että hän sanoisi niin.) Hän tilasi meille kahvit ja silmäili ympärilleen samalla kun haroi viiksiään. Sitten hän puhui hetken tyttäristämme – hän pelkäsi että Becka, tytöistä nuorempi – oli vihainen hänelle; tyttö oli kuulostanut jotenkin torjuvalta, kun William oli soittanut hänelle tässä eräänä päivänä ihan vain jutellakseen, ja minä sanoin että hänen piti vain antaa tytölle tilaa, Becka vasta totutteli avioliittoonsa – puhelimme niitä näitä hetken verran – ja sitten William katsoi minua ja sanoi: ”Minun täytyy kertoa sinulle jotain, Nappula.” Hän kumartui hiukan eteenpäin. ”Minä olen nähnyt kauheita painajaisia.”

Kun hän käyttää minun vanhaa lempinimeäni, se tarkoittaa, että hän on keskittynyt nykyhetkeen, toisin kuin useimmiten, ja minä liikutun aina kun hän kutsuu minua Nappulaksi.

”Pahoja uniako?” minä sanoin.

Hän kallisti päätään kuin miettien ja sanoi: ”Ei. Minä herään ja pimeässä kauhu valtaa minut. En ole koskaan ennen kokenut sellaista. Se on kammottavaa. Kammottavaa, Lucy.”

William kumartui laskemaan kahvikuppinsa pöydälle.

Katsoin häntä ja kysyin: ”Onko sinun lääkitystäsi muutettu?”

Hän rypisti otsaansa ja sanoi: ”Ei.”

”No, kokeile unilääkettä”, minä sanoin.

Hän sanoi: ”Minä en ole koskaan käyttänyt unilääkettä”, mikä ei minua yllättänyt. Mutta hän sanoi

vaimonsa käyttävän. Estelle söi monenmoisia pillereitä, William ei enää edes yrittänyt pysyä perillä siitä kourallisesta jonka hän nielaisi iltaisin. ”Minä otan nyt pillerini”, Estelle sanoi iloisesti ja puolen tunnin päästä hän nukkuu. Ei William sitä paheksunut, pillerit eivät vain olleet hänen juttunsa. Mutta neljän tunnin unen jälkeen hän heräsi ja kauhu alkoi.

”Kerro minulle”, minä sanoin.

Ja hän kertoi, vilkaisi minua vain silloin tällöin, ikään kuin olisi edelleen painajaisten vallassa.

*

Näin hän kertoi: Unta ei voinut tarkemmin kuvata, mutta se liittyi jotenkin hänen äitiinsä. Hänen äitinsä – Catherine – oli kuollut ties kuinka monta vuotta sitten, mutta tässä painajaisessa William tunsi hänen läsnäolonsa, eikä se ollut miellyttävä, ja se hämmensi häntä, sillä hän oli rakastanut äitiään. William oli ollut ainoa lapsi, ja hän oli aina ollut tietoinen äidin (hiljaisen) kiihkeästä rakkaudesta.

Päästäkseen yli kauhukohtauksesta – hän kertoi siitä tuona päivänä, ja se jotenkin kylmäsi minua – hän sanoi ajatelleensa *minua* maatessaan siinä vaimonsa vieressä. Hän oli ajatellut miten minä olin siellä jossain ja elossa juuri nyt – minä olin elossa – ja se lohdutti häntä. Hän sanoi tietävänsä, että jos olisi pakko, hän voisi aina soittaa minulle. Hän sanoi sen asetellen lusikkaa kahvikuppinsa lautaselle – vaikkei hän tietenkään halunnut tehdä niin

keskellä yötä. Hän sanoi että minun ajattelemiseni lohduutti häntä niin että hän nukahti pian uudestaan.

”Tietenkin sinä voit soittaa minulle milloin vain”, minä sanoin.

Ja William pyöritti silmiään. ”Tietenkin minä tiedän sen. Sitähän minä tässä yritän sanoa.”

Toinen painajainen: tämä liittyi Saksaan ja Williamin isään, joka oli kuollut Williamin ollessa neljäntoista vanha. Isä oli tullut Yhdysvaltoihin Saksasta sotavankina – toisen maailmansodan jälkeen – ja hänet oli sijoitettu Mainen perunapelloille, missä hän oli tavannut Williamin äidin. Äiti oli ollut naimisissa perunanviljelijän kanssa. Painajainen oli varmaan pahin kaikista, sillä isä oli taistellut natsien puolella ja se toiseikka herätti Williamin joskus öisin ja sai hänet kauhun valtaan – hän näki selvästi keskitysleirit, me olimme nähneet ne Saksan matkalla – hän näki rakennukset joissa ihmiset oli kaasutettu hengiltä, ja sitten hänen oli pakko nousta ja mennä olohuoneeseen, sytyttää valot ja istua sohvalle ja katsella ikkunasta jokea, eikä siitä kauhusta selvinnyt ajattelemalla minua tai mitään muutakaan. Kaasukammio-kaahut eivät toistuneet yhtä usein kuin äidin näkeminen, mutta silloin kun ne iskivät, ne iskivät pahasti.

Ja vielä yksi painajainen: tämä liittyi kuolemaan. Se liittyi jotenkin lähtemiseen, hänestä tuntui että hän oli poistumaisillaan maailmasta, eikä hän uskonut kuoleman jälkeiseen elämään, joten noina öinä hänet täytti

kuolemankauhu. Yleensä hän pystyi kuitenkin jäämään sänkyyn, vaikka joskus hänen oli kyllä noustava ja mentävä olohuoneeseen ja istuttava isoon rusehtavaan nojatuoliin ikkunan luo lukemaan jotain – hän piti elämäkerroista – kunnes oli rauhoittunut sen verran että pystyi palaamaan sänkyyn.

”Kauanko sinulla on ollut noita kohtauksia?” minä kysyin. Kahvila, jossa istuimme, oli ollut siinä kadunkulmassa vuosia ja tähän aikaan päivästä siellä oli tungosta, pöydälle oli heitetty neljä paperista serviettiä sen jälkeen kun olimme saaneet kahvimme.

William katsoi ulos ikkunasta ja näytti tarkkailevan vanhaa naista, joka laahusti ohi istuimella varustetun rollaattorinsa kanssa; nainen liikkui hitaasti, kumarassa, takki liehui tuulessa hänen selkensä takana. ”Muutaman kuukauden, ehkä”, William sanoi.

”Ja nekö alkoivat ihan yllättäen?”

Ja silloin hän katsoi minua, kulmakarvat tummien silmien yllä olivat muuttuneet pörhöisiksi ja sanoi: ”Niin luulen.” Sitten hän istui hetken hiljaa ja lisäsi: ”Varmaan se johtuu siitä että minusta on tulossa vanha.”

”Ehkä”, minä sanoin. Mutta en ollut siitä niinkään varma. William oli aina ollut minulle mysteeri – ja tytöille myös. Kysäisin varovasti: ”Haluaisitko käydä juttelemassa siitä jonkun kanssa?”

”Luoja varjelkoon, en”, hän sanoi ja siinä ei ollut mitään mystillistä, olin ollut melko varma että hän sanoisi niin. ”Mutta inhottavaa se on”, hän lisäsi.

”Voi Pillie”, minä sanoin käyttäen hänen vanhaa lempinimeään. ”Miten kurjaa.”

”Kunpa emme olisi tehneet sitä reissua Saksaan”, hän sanoi. Hän nappasi servietin ja pyyhki nenäänsä. Sitten hän sipaisi – vaistomaisesti, niin kuin hänellä on tapana – viiksiään. ”Ja kunpa emme olisi käyneet Dachausa. Ne krematoriot kummittelevat mielessäni edelleen.” Hän katsoi minua ja sanoi: ”Sinä sentään älysit jättää ne väliin.”

Yllätyin että William muisti sen, minä en todellakaan ollut käynyt kaasukammioissa enkä krematorioissa silloin kesällä. Jätin ne väliin, koska tunsin jo silloin itseni kyllin hyvin tietääkseni, ettei minun kannattaisi vierailla niissä. En siis käynyt. Williamin äiti oli kuollut vuotta aikaisemmin ja tytöt olivat yhdeksän ja kymmenen vanhat; he olivat kaksi viikkoa kesäleirillä ja me lensimme sillä aikaa Saksaan. Olin pannut ehdoksi ettemme lentäisi samalla koneella, minua pelotti että me kuolisimme lento-onnettomuudessa ja jättäisimme jälkeemme kaksi orpoa tyttölasta, mikä oli typerää, kuten myöhemmin tajusin autojen viuhahdellessa ohitsemme moottoritiellä, yhtä hyvin olisimme voineet kuolla kolarissa – ja me matkustimme Saksaan etsiäksemme tietoja Williamin isästä, joka oli kuollut, kuten jo kerroin, Williamin ollessa neljäntoista. Hän kuoli vatsakalvontulehdukseen Massachusettsissa, sairaalassa missä häneltä oli poistettu suolistopolyyppi, vatsakalvo oli puhjennut ja hän oli kuollut. Matkustimme Saksaan sinä kesänä, koska William oli saanut pari vuotta aiemmin suuren summan rahaa.

Selvisi, että hänen isoisänsä oli rikastunut sodan aikana, ja kun William oli täyttänyt kolmekymmentäviisi, hän oli saanut osansa isoisän rahastosta ja se ahdisti häntä niin että meidän oli lennettävä yhdessä Saksaan tapamaan vanhusta, joka oli *todella* vanha, ja me tapasimme kaksi Williamin tättä, jotka olivat minusta kohteliaita mutta kylmäkiskoisia. Ja vanhuksella, isoisällä, oli pienet välkkyvät silmät ja häntä olin inhonnut erityisesti. Matkasta jäi meille kummallekin ikävät muistot.

”Tiedätkö mitä?” minä sanoin. ”Eivätköhän ne sinun kauhukohtauksesi pian lakkaa. Se on jonkinlainen vaihe, joka menee itsekseen ohi.”

William katsoi minua taas ja sanoi: ”Varsinkin ne Catherinen ilmestykset vaivaavat minua. En tajua mistä ne johtuvat.” William on aina puhunut äidistään etunimellä, niin hän teki nytkin. En muista että hän olisi koskaan kutsunut tätä äidiksi. Ja sitten hän laski servietinsä pöydälle ja nousi. ”Minun täytyy lähteä”, hän sanoi. ”Sinua on aina mukava tavata, Nappula.”

Minä sanoin: ”William! Kauanko sinä olet juonut kahvia?”

”Vuosia”, hän sanoi. Hän kumartui suikkaamaan suukon ja hänen poskensa tuntui kylmältä; viikset sipaisivat poskeani.

Käännyin katsomaan häntä ikkunasta. Hän käveli reippaasti maanalaiselle, mutta ei enää yhtä ryhdikkäästi kuin ennen. Näky riipaisi sydäntäni. Mutta siihen olin tottunut – niin kävi melkein aina tavatessamme.

ELIZABETH STROUT (s. 1956) on kiitetty yhdysvaltalainen kirjailija. Vuonna 2009 hän voitti Pulitzer-palkinnon teoksellaan *Olive Kitteridge*, josta on tehty Emmy-palkittu tv-sarja. Pienoisromaani *Nimeni on Lucy Barton* oli monien muiden Stroutin teosten tavoin arvostelu- ja myyntimenestys. Suomessa kirjabloggarit äänestivät sen vuoden 2018 parhaaksi käänösromaaniksi. Elizabeth Strout on Mainesta lähtöisin oleva pikkukaupungin tyttö, joka nykyään asuu New Yorkissa.

Amerikan parhaisiin kirjailijoihin lukeutuva Elizabeth Strout ilahduttaa palaamalla Lucy Bartonin vaiheisiin romaanissa, jossa yllättävä paljastus asettaa jo eron päättyneen avioliiton täysin uuteen valoon.

”Ei Stroutia turhaan ole Hemingwayhin verrattu. Tietyllä tapaa hän on vielä paljon parempi.”

PUBLISHERS WEEKLY

”Häikäisevä! Kolmas romaani Lucy Bartonista on niistä kaikkein parhain.”

INEWS.CO.UK

Päällys: Laura Lyytinen • Alkuperäiskuvat: Istockphoto

